

УДК 378.147.091.33:(043.3)

Руденченко Алла

ORCID 0000-0001-93548216

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри декоративного мистецтва і реставрації,
Київський університет імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) E-mail: 0977797791@ukr.net

ВИЯВЛЕННЯ ЗДІБНОСТЕЙ ДО ХУДОЖНЬОГО ПРОЕКТУВАННЯ В ЕТНІЧНОМУ СТИЛІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДИЗАЙНУ

Мета роботи. У статті з'ясовано, що ноосферна освіта відповідає потребам у самопізнанні студентів закладах вищої освіти мистецького спрямування, здатних до уособлення і персоніфікації з «живою матерією» довкілля завдяки їхній розвиненій художньо-образній уяві. Головною метою ноосферної освіти майбутніх фахівців з етнодизайну є сформованість їхньої цілісної ноосферної свідомості: екологічного світогляду, цілісного біоадекватного мислення, етичної біоадекватної поведінки у соціокультурному та природному довкіллі.

Методологія. Основою для інноваційного способу організації навчального процесу з етнодизайну у закладах вищої освіти мистецького спрямування, насамперед, має стати теоретично обґрунтована та поширена у світовому інформаційному просторі концепція сталого розвитку. Пріоритетними теоретико-методичними засадами реалізації цієї концепції є взаємодоповнюваність принципів екологічності, етнокультурності й економічності у фаховій підготовці майбутніх фахівців з етнодизайну, які покликані удосконалювати предметне середовище з урахуванням гармонійного поєднання краси та доцільності.

Наукова новизна. Виходячи з вітчизняних реалій стану художньо-проектної творчості, у методичній системі навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів необхідно передбачити неперервну освіту майбутніх дизайнерів, а також стажування викладачів з етнодизайну. Результати проведеного дають підстави стверджувати, що фахівці з архітектонічних видів мистецтва та дизайну в умовах нового соціального руху – антиглобалізму, покликані набутти компетентності з етнодизайну – художньо-проектної творчості, яка враховує етнічні особливості формотворення і декорування. Виявлено інші пріоритетні педагогічні проблеми навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів: відірваність художнього проектування предметів в етнічному стилі один від одного та відсутність зв'язку етнодизайнерських проектів від реальних історико-етнографічних середовищ окремих регіонів України.

Висновки. Здійснено порівняльний аналіз характерних рис етнічної ідентичності українців, зафіксованих у творчій спадщині П. Чубинського, із науково обґрунтованими видами інтелектуальними здібностей зі створення продуктів, зумовленими культурними особливостями конкретного етносу, що виявлені й класифіковані колективом учених під керівництвом Г. Гарднера. Виокремлено та сформульовано позитивні риси національної вдачі українців (органічна єдність з природою – натуралістична здібність, набожність – екзистенційна здібність, вокально-музичний талант, художньо-естетична обдарованість) і негативні риси (недооцінювання колективізму, недостатня підприємливість та ін.).

Ключові слова: ноосферна освіта, етнодизайн, мистецтво, емпіричний досвід.

Постановка проблеми. Актуальність роботи. Нинішній складний соціально-економічний стан потребує вироблення нової концептуальної моделі навчання та виховання. Така модель освіти може бути розроблена на засадах нової інтегративної філософської і психолого-педагогічної галузі наукових знань з етнодизайну. Педагогам слід усвідомити, що продуктивна творча активність студентів – це діяльність, в результаті якої формуються додаткові мотиви, особистісні здібності, що сприяють досягненню творчих результатів з етнодизайну, формуванню у студентів способів діяльності у галузі відроджених автентичних художніх ремесел. Ця художньо-трудова діяльність вимагає активного функціонування чуттєвих та розумових процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Філософським підґрунтям розвитку етнічної ідентичності майбутніх фахівців у галузі етнодизайну обрано положення вчення В. Вернадського про біосферу і ноосферу, теорії пасіонарності та культурогенезу Л. Гумільова [3], сучасної концепції сталого суспільного розвитку. На початку ХХІ ст. Д. Тхоржевський першим з-поміж учених-педагогів звернув увагу на органічний зв'язок трудового навчання, художніх ремесел і промислів та декоративно-прикладного мистецтва, який вважав не випадковим. На його думку, цей зв'язок відображає об'єктивну генетичну взаємодію праці й народного мистецтва, на яку вказують всі дослідники історії культури. Людська культура зароджувалася саме на основі трудової діяльності й була синкретичною, тобто нерозділеною. Мистецтво в ті часи не тільки не поділялося на види, але навіть не відокремлювалося від виробничої діяльності людини, було одним із її складових елементів, тісно перепліталось з віруваннями і обрядами [1].

Мета роботи. У статті з'ясовано, що ноосферна освіта відповідає потребам у самопізнанні студентів закладах вищої освіти мистецького спрямування, здатних до уособлення і персоніфікації з «живою матерією» довкілля завдяки їхній розвиненій художньо-образній уяві. Головною метою ноосферної освіти майбутніх фахівців з етнодизайну є сформованість їхньої цілісної ноосферної свідомості: екологічного світогляду, цілісного біоадекватного мислення, етичної біоадекватної поведінки у соціокультурному та природному довкіллі.

Методологія. Основою для інноваційного способу організації навчального процесу з етнодизайну у закладах вищої освіти мистецького спрямування, насамперед, має стати теоретично обґрунтована та поширена у світовому інформаційному просторі концепція сталого розвитку. Пріоритетними теоретико-методичними засадами реалізації цієї концепції є взаємодоповнюваність принципів екологічності, етнокультурності й економічності у фаховій підготовці майбутніх фахівців з етнодизайну, які покликані удосконалювати предметне середовище з урахуванням гармонійного поєднання краси та доцільності.

Наукова новизна. Виходячи з вітчизняних реалій стану художньо-проектної творчості, у методичній системі навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів необхідно передбачити неперервну освіту майбутніх дизайнерів, а також стажування викладачів з етнодизайну. Результати проведеного дають підстави стверджувати, що фахівці з архітектонічних видів мистецтва та дизайну в умовах нового соціального руху – антиглобалізму, покликані набути компетентності з етнодизайну – художньо-проектної творчості, яка враховує етнічні особливості формотворення і декорування. Виявлено інші пріоритетні педагогічні проблеми навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів: відірваність художнього проектування предметів в етнічному стилі один від одного та відсутність зв'язку етнодизайнерських проектів від реальних історико-етнографічних середовищ окремих регіонів України.

Результати дослідження. На перехресті сучасних проблем з'явилася ідея сталого розвитку суспільства та її концепції, що стала логічним продовженням вчення про ноосферу. Цими проблемами і пояснюється активність, що зараз виявляється в пошуках концепцій нової школи й системи освіти, зокрема на основі синтезу космічного, біосферного, антропосферного і культурнотворчого витоків життя. Поза сумнівом, лише оновлена й удосконалена система освіти дасть змогу людині органічно увійти до нової сфери життя на Землі.

Концепція ноосферного шляху розвитку суспільства органічно включає в себе концепцію ноосферної освіти як нову парадигму освіти в цілому. Концепція ноосферної освіти – це система науково-теоретичних, гносеологічних, методологічних і практичних поглядів на природу освіти та можливості її ефективного досягнення в суспільстві на етапі ноосферного переходу. Головною метою ноосферної освіти є формування в людини цілісної ноосферної свідомості, яка складається із триєдності: цілісного біоадекватного мислення, етичного біоадекватного методу поведінки та екологічного світогляду.

В основу розробленої методології ноосферної освіти покладено загальна теорія генетичної енергоінформаційної єдності світу. Ця теорія обґрунтовує закономірності існування системи: Людина – Природа – Суспільство – Космос. Надзавданням ноосферної освіти є переорієнтація суспільства на творче осмислення еволюційної неминучості для людини освоєння і використання нових методів енергоінформаційної саморегуляції. Це можливо за допомогою оволодіння новими можливостями еволюції системи головного мозку, єдиної нейроендокринної системи. Екологічне, здорове, гармонійне мислення періоду ноосферного переходу утвердиться через зняття світоглядної установки антропоцентризму: «біосфера для людини» і становлення біоцентризму – «людина в біосфері». Ноосферне мислення означає свідомий вибір людини на користь Екожиття, позиції «я в природі», любові до природи, усвідомлення свого місця в природі і, нарешті, співтворчості людини і природи. Воно націлене на відновлення екологічної рівноваги на планеті і появу нової людини, відмінною рисою якої буде цілісне мислення.

Виховання цілісного мислення розглядається як метод психолого-педагогічного впливу, який може послужити інструментом трансформації переважно лівопівкульного мислення сучасної людини. Цей метод застосовується в рамках біоадекватних методик. Біологічно адекватна методологія викладання ґрунтується на системному підході.

Аналіз емпіричного досвіду виявлення етнічної дизайн-обдарованості студентів вищих мистецьких навчальних закладів здійснювався в контексті теорії етногенезу Л. Гумільова. На його думку, етнос – колектив осіб, що протиставляє себе всім іншим колективам. Етнос більш-менш стійкий, хоча і його існування кінечне в часі. Для визначення етносу складно знайти яку-небудь реальну ознаку, крім визнання кожної особи: «ми ось такі, а вся решта – інші». Зникнення й виникнення етносів, встановлення принципових розбіжностей між ними, а також характер етнічного наступництва зветься етногенезом.

Л. Гумільов відзначає також, що етнічна структура завжди виникає у визначених і неповторних умовах, інакшому ландшафті, що накладає відбиток на її подальший розвиток [2]. Отже, натуралістична здібність майбутніх фахівців етнодизайну зумовлюється своєрідним ландшафтом, із яким органічно пов'язана етнічна група. Відтак, формотворення етнодизайну, у якому враховується своєрідність національної форми і декору, цілком відповідає цьому важливому положенню теорії етногенезу Л. Гумільова.

Системні зв'язки в етносі, а разом з ними і єдність етносу підтримуються біохімічною енергією живої речовини біосфери, витрата цієї енергії на підтримку зв'язків визначається пасіонарністю обдарованих особистостей. Л. Гумільов вважав, що виникнення нових етносів обумовлене космічними енергетичними (пасіонарними) поштовхами, які породжують «пасіонаріїв». Вони є носіями нових генетичних ознак, що виникають у результаті мутацій. Внаслідок цього їм притаманний пасіонарний дух: високі прагнення, здатність в ім'я реальної або ілюзорної мети жертвувати заради її реалізації як своїм життям і життям інших. Пасіонарний дух надає етносу історичної динаміки, активності [3]. Отже, важливо розглянути здібності майбутніх етнодизайнерів як «іскру Божу», феномен пасіонарності

Етнічна ідентичність може розглядатися як внутрішня якість етноособистості, що має ознаки етнічної дизайн-обдарованості – здатності до художнього проектування в етнічному стилі. Етнічна ідентичність може трактуватися як «жива матерія», траєкторія розвитку якої в біосфері зумовлена пасіонарним поштовхом. Емпіричний досвід виявлення етнічної дизайн-обдарованості як «іскри Божої», зумовленої «пасіонарним поштовхом», зафіксовано у традиціях етнопедагогік різних освітніх систем. Так, В. Махінов, аналізуючи емпіричний досвід німецької народної педагогіки зазначає, що у педагогічних традиціях німецького народу відображена його матеріальна і духовна культура, що втілена «у фольклорі, народних традиціях, святах і обрядах, народних іграх [4]. Однак цей дослідник не ставив завдання з'ясувати особливості дизайн-обдарованості окремих етнічних груп, що населяли територію Німеччини. Тому у його науковій праці не відображено, наприклад, особливості етнічного формотворення і декорування укрів, що розвивалися в органічній єдності із природним ландшафтом острова Рюген.

Цей емпіричний досвід німецької етнічної групи укрів актуалізувала В. Крамар у праці «Етнокультурний розвиток особистості у просвітницько-педагогічній спадщині П. Чубинського (1839-1884 рр.)». Вона виявила нову ретроспективу у розвитку української етнічної культури – із германсько-слов'янських племен Північної Німеччини, зокрема, острова Рюген. Заселені безлюдні землі у VI ст. плем'ям «україні» (нім. *Vucrani, Wocranin*) на порубіжжі північно-європейського суходолу та Балтійського моря назвали «Україна» (нім. *Vocronin, Ucranin, Ukerin, Ugra*) (дослідник Е. Ніпперт) [5]. Автентичні традиції палабських слов'ян, слов'яно-германських племен лишаються недостатньо з'ясованими дослідниками етнодизайну, хоч і мають безпосереднє відношення до українського етнічного стилю формотворення і декорування. Такий стиль збережено в артефактах Украненланду (нім. *Ukranenland*) — археологічного села-музею, музею просто неба у місті Торгелов у північно-східній Німеччині (Передня Померанія), федеральній землі Бранденбургу. Вивчення музейних експонатів цього села і порівняння їх з експонатами українських етнографічних музеїв може бути спільним проектом з історії етнодизайну викладача і студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Результати дослідження. Етнічну дизайн-обдарованість нами обґрунтовано з урахуванням теорії множинного інтелекту американського психолога Г. Гарднера, що вперше була опублікована понад три десятиліття тому в його книзі «Межі розуму: теорія множинного інтелекту». Теорія отримала всесвітнє визнання як одна з найбільш новаторських теорій пізнання інтелекту людини. Він стверджує, що всі люди володіють не одним інтелектом, (який зазвичай називають g-чинником, скорочено від *general intelligence* «загальний інтелект»). Скоріш, будучи особливими істотами, ми, люди, наділені низкою відносно автономних інтелектів. Ці інтелекти не конкурують між собою по ступеню важливості. Разом з тим, один з них може бути домінуючим, а інші «сплячими» [6]. Г. Гарднер виокремив дев'ять відносно автономних інтелектуальних здібностей, це: лінгвістичний інтелект, логіко-математичний інтелект, музичний інтелект, тілесно-кінестетичний інтелект, просторовий інтелект, міжособистісний інтелект, внутрішньоособистісний інтелект, натуралістичний інтелект, екзистенційний інтелект.

Наприклад, просторовий інтелект – це підвищена здатність до розуміння картин та образів, що виявляється в умінні точно уявляти зоровий світ та відтворювати власні зорові враження. Даний інтелект розвивається шляхом заострення сенсомоторного сприйняття. Художник, скульптор, архітектор, садівник, картограф, інженер та художник-оформлювач – всі вони переносять свої уявні образи на

створювані та змінювані ними предмети. Зорове сприйняття комбінується з попереднім знанням, досвідом, емоціями та образами, що дозволяє створювати нове бачення для інших.

Люди з розвинутим просторовим інтелектом здатні тонко сприймати кольори, лінії, стан, форми, простір та взаємозв'язок, існуючий між цими елементами. Тобто етнічна дизайн-обдарованість до формотворення і декорування в етнічному стилі – це інтегральна особистісна якість, що виявляється у взаємопідсиленні просторові, натуралістичної та екзистенційної здібностей майбутніх фахівців дизайну.

На засадах теорії «множинного інтелекту» функціонує світова мережа навчальних закладів «множинного інтелекту», що здобула значний досвід у виявленні ознак інтелектуальних здібностей особистості, зокрема властивих майбутнім фахівцям з етнодизайну, – це синтез натуралістичної, просторової і екзистенційної здібностей (див. таблицю 1).

У своїй творчості дизайнер прагне співвіднести нескінченну розмаїтість ліній, обсягів, гри кольору й світла, технічних форм, породжених зовнішніми, об'єктивними причинами, підлеглих законам природи, з особливостями сприйняття людини. Здавна відомий вплив обсягів, пропорцій, колірної й світлового рішення предметно-просторового середовища на людину. І дизайнери мистецьки застосовують ці знання у своїй творчості.

Дж. Келлі в теорії особистості використовує термін «особистісний конструкт», що функціонально аналогічний терміну «метапрограма». Особистісний конструкт – створюваний людиною класифікаційно-оцінний еталон, за допомогою якого здійснюється розуміння об'єктів у їхній подібності між собою й відмінності від інших [7]. Такими особистісними конструктами володіють майбутні етнодизайнери. Своєрідність їхніх особистісних конструктів у тому, що вони зумовлені етнокультурними середовищами історико-етнографічних регіонів України.

Таблиця 1

Здібності студента-етнодизайнера та їх характерні ознаки

Здібності	Характерні ознаки здібностей
Екзистенціальна здібність – здатність і схильність формулювати питання про життя, смерть та інші екзистенціальні прояви сутнісних сил єства людини	Цікавиться питанням «хто Я»? Виявляє інтерес до всього потойбічного, всього, що лежить за межами суб'єктної точки зору; запитує про сенс свого життя. Дотримується народних традицій, цікавиться витоками етнічної культури; знає молитви, виконує їх відповідно до конфесійних традицій; знає і практикує медитації; відвідує релігійний храм; дотримується релігійних свят.
Натуралістична здібність – здатність відчувати органічну єдність з природою, «живою матерією»	Компетентність в розпізнаванні та класифікації різних видів флори і фауни природного середовища; чутливий до природних явищ і форм: опадів, утворення хмар, гір тощо; цікавиться біонічними конструкціями; виявляє схильність до ландшафтного дизайну, паркового мистецтва.
Просторова здібність – здатність точно сприймати наочно-просторовий світ (мисливець, скаут або провідник) та втілювати почуття в образах (дизайнер, архітектор)	Здібність розрізнення кольорів, відчуття плями, лінії, обрису, форми, простору та відношення, які існують між цими елементами. Здатність чітко уявляти у графічній формі зорові або просторові ідеї та орієнтуватись відповідним чином в просторовій матриці. Прагнення до формотворення і декорування в етнічному стилі, до використання кольорових гам і символічних візерунків орнаментів з урахуванням історико-етнографічних регіонів.

Навколишнє середовище (соціальне, природне) впливає на майбутніх дизайнерів, сприяє формуванню певних культурних зразків. Тому можна допустити, що вигляд і структура предметного середовища теж запам'ятовуються у свідомості людини, впливають на формування метапрограм, і в подальшому своєму житті людина, вибираючи те або інше предметне оточення, перетворює предметне середовище відповідно до своїх домінуючих культурних зразків, втілюючи в ній свої особистісні якості, уявлення про світ.

Отже, можна розробити педагогічно доцільне середовище не лише для ефективного навчання етнодизайну, але й для педагогічної діагностики у студентів рівня розвитку їхніх здібностей до художнього проектування предметного довкілля в етнічному стилі. Це важливо знати для дизайнерів, які займаються етнодизайном. Їхня мета – перетворення предметного середовища відповідно до національних культурних зразків і традицій. Наявність основ світогляду, зумовлених предметним середовищем, забезпечує базу для швидкого й адекватного взаєморозуміння осіб одного етносу. На індивідуальному рівні це сприяє самоідентифікації людини: допомагає визначити соціальну групу, до якої вона належить, оцінювати свій спосіб життя, контролювати його структуру й спрямованість. «У мистецтві цьому відповідає поняття «класика», у здобутках якої соціокультурні ситуації мають досить чітку визначеність, зрозумілу й прийнятну більшістю аудиторій» [8, 13].

Очевидно, що до сфери візуальної комунікації можна віднести практично всі види і форми сприйнятої за допомогою зору інформації, включаючи побутові, навчальні, художні, наукові та інші її різновиди. Сучасні дослідження в галузі візуального сприйняття свідчать про те, що велика частина інформації сприймається людиною за допомогою зору: за даними різних джерел, її кількість коливається в межах 60 % – 80% від загального інформаційного масиву, що включає звукову, смакову і деякі інші види інформації.

Під «візуальною комунікацією» ми розуміємо координацію функціональних процесів за допомогою створення спеціальних візуальних знаків і знакових систем. У штучному середовищі візуальна комунікація грає організаційну, координувальну і регулювальну роль у вирішенні проблем оптимізації і диференціації способів і засобів інформаційного обміну людини і середовища.

У дослідженні ми використовуємо термін «штучне середовище», який включає практично все різноманіття візуально сприйнятих форм, об'єктів і предметів дійсності, що органічно входять в життєвий простір. Тема використання предметного середовища в педагогічному процесі не нова. Принцип середовищного змісту суголосний педагогіці Я. Коменського. Вона спирається на твердження, що предметне середовище – початковий етап теоретичного пізнання, що важливо спочатку побачити предмет із різних боків, а потім його теоретично осмислити. Тривалий час у традиційній радянській, а потім і в українській освіті предметне середовище виступало в ролі демонстраційних зразків, які показують учням. При цьому роль самих студентів обмежувалася спогляданням представлених зразків.

Оволодіти етнодизайном проблематично, якщо в студентів немає «довіри» до етносередовища, своїх етнічних традицій. Це є свідченням емоційної неповноцінності, свідченням несформованості уявлення про культуру, порушенням динамічної рівноваги входу і виходу інформації (вербальної, сенсорної, структурної), нездатності до проектних дій. Любов до народу прищеплюється через виховання засобами народної культури, етнокультурного середовища.

У зв'язку з цим явищем, на сучасному етапі середовищний підхід є соціально необхідною умовою навчання студентів етнодизайну. Етнодизайн як соціокультурний феномен сучасності ми розуміємо як функціонально-естетичну гармонізацію наочно-інформаційного простору і народних традицій, у відношеннях «людина – середовище», у всьому різноманітті, що проявляються цими відношеннями зв'язків.

У взаємозв'язку «людина-середовище» виділяється поняття «особистісного простору», актуального для життєдіяльності особистості. Особистісне середовище необхідно розглядати у контексті збереження гармонійного взаємовідношення і оптимального розкриття особистісного енергопотенціалу. Вирішення проблеми «відчуття свого місця», актуалізації природовідповідного сприймання довкілля відбувається шляхом забезпечення розвитку гнучкої системи дизайну. Важливе при цьому наукове прогнозування впливу середовища на формування людини і формування середовища людиною. Особистісне середовище – це також важлива психолого-педагогічна передумова розробки теоретичної моделі української дизайн-освіти [9, 17].

Виявлення рівня розвитку проектно-художньої творчості студентів в етнічному стилі поширюється на їхню мотиваційну сферу, що передбачає усвідомлення потреби й стимулювання позитивної мотивації до оволодіння творчими вміннями; когнітивну, у процесі реалізації якого студенти отримують напрям інтелектуальних й індивідуальних творчих умінь кожного студента, методичну послідовність дій для вирішення власних творчих завдань; змістовно-діяльнісну, завдяки якій студенти оволодівають творчими вміннями в процесі навчання, моделювання реальних завдань, зокрема художніх за змістом й формою, розвиваючи таким чином творчі вміння в різних видах фахової підготовки; оцінно-рефлексивну, у процесі реалізації якої відбувається корекція методів підвищення рівня якості сформованих творчих умінь на основі діагностики, оцінки й самооцінки студентами досягнутих результатів.

Для педагогічної діагностики рівнів розвитку у студентів здібностей до художнього проектування в етнічному стилі необхідно дотримуватися педагогічних умов – стимулювання студентів до самостійної діяльності, щоб ці стимули сприяли вихованню вольових якостей студентів, заохоченню їх до роботи над собою, прагнення виконувати навчальну роботу в закладі, а також власні творчі завдання: вчасно, якісно, керуючись почуттям обов'язку та відповідальності.

Формулюємо ці орієнтовні педагогічні умови: сприятливий психологічний клімат творчого студентського колективу у навчально-виховному процесі; можливість розвитку рефлексивних можливостей студентів: самооцінка, самовдосконалення, обговорення власного результату виконаних завдань, орієнтація в соціально-творчих цінностях; інтелектуальні можливості: свобода і оригінальність мислення, пошуки нових ідей, логічність, висока освіченість, уміння аргументувати; індивідуально-особистісні якості: самостійність, комунікабельність, емоційність, цілісність, почуття талановитості тощо; моральні: чесність, доброта, сила волі, організованість, працездатність, цілеспрямованість, принциповість, відповідальність; художньо-творчі: розвинені фантазія і уява, інтуїція, уміння у звичайному бачити незвичайне, натхненність, розкутість у творчому самовираженні. Урахування цілей творчого навчання, усвідомлення кожним студентом: «Чи зможу я досягти цієї мети?». Позитивна відповідь на ці питання говорить про наявність творчих умінь у кожної особистості.

Друга педагогічна умова – діалогова взаємодія «студент – викладач», як складова частина навчання, що передбачає обов'язкове володіння такими методами творчої діяльності, як «аналіз через синтез», «мозковий штурм», методи розвитку емпіричних знань: асоціації, порівняння, узагальнення, абстрагування.

Третя педагогічна умова – розвиток рефлексійної позиції студента, що означає використання самооцінки та самоаналізу виконання певної діяльності. Педагогічна рефлексія, бачення себе в творчій позиції, що впливає на установку творчої особистості, активізуючи суб'єкта по придбанню знань, умінь, навичок з певних спеціальностей, зокрема, художніх. І. Неговський виокремлює дії, що вказують на розвинену рефлексію суб'єкта вміння: аналіз можливих способів вирішення завдання; самооцінку готовності до розв'язання завдання; перетворення навчального завдання в творче [10]. Тому при формуванні творчих умінь необхідно рефлексивно враховувати взаємини з однокурсниками та викладачами й визначення кінцевого результату, а також прогнозування власних можливостей подальшого розвитку якості творчих умінь.

Четверта педагогічна умова – творча діяльність майбутніх дизайнерів, що навчає студентів самостійно розв'язувати практичні задачі й аналізувати проблемні ситуації, озброїти їх знаннями, уміннями, навичками, методиками, без яких неможливе подальше самовдосконалення особистості студента. Аналіз сучасних навчальних планів підготовки дизайнерів підтверджує, що на самостійну діяльність студентів відводиться біля 45 % навчального часу (за Болонським процесом цей показник має складати приблизно 50 – 55 %). Цей обсяг роботи зумовлює самостійне опрацювання або доопрацювання більшості тем навчальних дисциплін згідно з робочим планом спеціальності та специфіки образотворчого мистецтва, тобто робота проводиться без участі педагога, але під його опосередкованим керівництвом.

П'ятою педагогічною умовою є систематичне проведення творчих тренінгів, де одним із визначених й кращих досягнень у професійній майстерності є «майстер-клас», який значно підвищує рівень сформованості творчих умінь, що заохочує інтерес і потребу в творчій діяльності. Тренінги сприяють розвитку абстрактного і логічного мислення, тренують мозок, розвивають цілу низку дуже потрібних психологічних якостей – волю, самовдосконалення, дисципліну, а головне – вони є своєрідною технологією формування творчих умінь. Практичне формування творчих умінь студентів слід починати з вивчення теоретичного і практичного матеріалу й реалізації отриманих умінь під час створення неповторного художнього твору.

Отже, педагогічні умови, визначені функціями, змістом і структурою професійної діяльності майбутнього дизайнера, використовують три підходи: системний, управлінський і технологічний [11]. З позиції системного підходу професійна діяльність розглядається з точки зору цілісності, функціональності та організованості. Управлінський підхід передбачає прогнозування та управління діяльністю, моніторинг і діагностику досліджень і результатів. Технологічний підхід висвітлює уміння використовувати передові технології «ноу-хау», зокрема за допомогою системи автоматизованого проектування САПР.

Висновки. Ми поділяємо ці позитивні настанови визначних дослідників і додаємо основні чинники педагогічних умов, які сприяють виявленню творчих умінь студентів: створення творчої атмосфери в навчально-виховному процесі; залучення наукового, матеріального й навчально-методичного забезпечення (електронні підручники, спеціалізована література, наявність кращих зразків творів образотворчого мистецтва та дизайну, художніх матеріалів: полотну, фарб, пензлів, розчинників, клею, паперу, картону тощо); співпраця в системі «студент-викладач», «студент-студенти» на основі творчого спілкування; розробка й впровадження новітніх технологій (комп'ютерні програми, передові системи автоматизованого проектування – САПР); збалансоване управління та самоуправління системою як академічного (аудиторного), так і (позааудиторного) самостійного навчання; активне залучення студентів до науково-дослідної діяльності; проведення «майстер-класів», тренінгів з художніх дисциплін; участь у студентських творчих виставках, республіканських і міжнародних форумах.

В етнопедагогіці, на жаль, недостатньо виокремлено проблему виявлення і педагогічної підтримки етнічної обдарованості представників того чи іншого етносу. Проте у крилатих народних висловлюваннях зафіксовано таке розуміння феномену обдарованості: «і жнець, і швець, і на дуду

гравець», якого «де не посій, там він і вродить». На нашу думку, такий афоризм засвідчує традиційний народний погляд на феномен обдарованості, який відповідає нашому сучасному розумінню етнічної дизайн-обдарованості студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Отже, для виявлення здібностей студентів до художнього проектування в етнічному стилі педагогічно доцільним є етнокультурне середовище. Етнічна дизайн-обдарованість виявляється у формотворчості – творенні новітніх, екологічно доцільних технічних і художніх форм у просторі (екологічна складова сталого розвитку); міжособистісна взаємодія у соціальній творчості громадсько-політичних рухів (соціокультурна складова сталого розвитку); підприємництво, здатність до примноження додаткової вартості у власному бізнесі (економічна складова концепції сталого розвитку).

References

1. Kelly G.A. The Psychology of Persona. Constructs. Volume 1: A Theory of Personality. Volume 2: Clinical Diagnosis and Psychotherapy. New York: Norton. 1955. 345 p.
2. Гарднер Г. Структура множественного интеллекта. 2007. 512 с.
Hardner H. (2007). *Struktura mnozhestvennoho yntellekta* [The Structure of Multiple Intelligences].
3. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. 2007. 736 с.
Humylev L.N. (2007). *Этноhenez y byosfera Zemly* [Ethnogenesis and biosphere of the Earth].
4. Зязюн І. А. Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи. 2003. 678 с.
Ziazium I. A. (2003). *Pedahohika i psykhohohiia profesiinoi osvity : rezultaty doslidzhen i perspektyvy* [Pedagogy and psychology of professional education: research results and perspectives]. Kyiv, Ukraine.
5. Махінов В. М. Традиції виховання в німецькій народній педагогіці: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київський університет ім. Тараса Шевченка. 1993. 23 с.
Makhinov V. M. (1993). *Tradytzii vykhovannia v nimetskii narodnii pedahohitsi* [Traditions of education in German folk pedagogy]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Kyiv, Ukraine. Kyivskiyi universytet im. Tarasa Shevchenka.
6. Неговський І. В. Особливості рефлексії навчальної діяльності в учнів старшої школи. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки». 2008. № 5. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2011_90/Negovsky.pdf (дата звернення: 10.01.2023)
Nehovskyi I. V. (2008). *Osoblyvosti refleksii navchalnoi diialnosti v uchniv starshoi shkoly* [Peculiarities of reflection of educational activity in high school students]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*: zb. nauk. prats. Seriiia «Pedahohichni nauky». 2008. № 5. Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2011_90/Negovsky.pdf
7. Орлова О.О. Екологічний фактор формоутворення в дизайні: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 05.01.03. Харк. держ. акад. дизайну і мистец. 2003. 20 с.
Orlova O.O. (2003). *Ekolohichniy faktor formoutvorennia v dyzaini* [Ecological factor of formation in design]: avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva : spets. 05.01.03. Kharkiv, Ukraine. Khark. derzh. akad. dyzainu i mystets.
8. Таранець В.Г. «Українці: етнос і мова»: монографія. Одеса. 2013. 364 с.
Taranets V. H. (2013). *«Ukrainci: etnos i mova»* [Ukrainians: ethnicity and language]: monohrafiia. Odesa, Ukraine.
9. Татіївський П. М. Особливості становлення та перспективи розвитку дизайну в Україні : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.01.03. Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. 2002. 18 с.
Tatiivskiyi P.M. (2002). *Osoblyvosti stanovlennia ta perspektyvy rozvytku dyzainu v Ukraini* [Peculiarities of the formation and development prospects of design in Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. tekhn. Nauk : 05.01.03. Kyiv, Ukraine. nats. un-t bud-va i arkhit.
10. Тхоржевський Д. О. Художня творчість та стратегія трудової підготовки : зб. наук. праць ; ред. кол. : Кузьменко В. В. та ін. Херсон. 1998. С. 11-17.
Tkhorzhevskiyi D. O. (1998). *Khudozhnia tvorchist ta stratehiia trudovoi pidhotovky* [Artistic creativity and strategy of labor training] : *zb. nauk. prats* ; red. kol. : Kuzmenko V.V. ta in. Kherson, Ukraine.
11. Шнирельман В. А. Лев Гумилев: от «пассионарного напряжения» до «несовместимости культур» *Этнографическое обозрение*. 2006. № 3. С. 8-21.
Shnyrelman V. A. (2006). *Lev Humylev : ot «passyonarnoho napriazheniya» do «nesovmestymosty kultur»* [Lev Khumilyov: from «passionate tension» to «incompatibility of cultures»] *Etnohrafycheskoe obozrenye*. 2006. № 3.

Rudenchenko Alla

ORCID 0000-0001-93548216

Doctor of pedagogical sciences, professor,
Head of the department of decorative arts and restoration,
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) E-mail: 0977797791@ukr.net

DISCOVERING ETHNIC DESIGN ABILITIES IN FUTURE DESIGN SPECIALISTS

Article's purpose. In the article, the author states that noospheric education is the answer to students' needs while pursuing higher education in art. They are prone to personification with the environment due to their strong imagination. The main goal of noospheric education for future ethnic designers is the total noospheric consciousness formation: ecosystem mindset, noospheric thinking, and ethical noospheric behaviour in the socio-cultural and natural environment.

Methodology. The key to innovating the studying of ethnic design in liberal arts institutions of higher education should become theoretically proven and highly usable worldwide sustainable development concept. The critical theory and methodology that help go forward with the concept are ecological, ethnocultural and economic principles' collaboration and cooperation for the future specialists in ethnic design studying that are here to perfect our environment, including the harmony of beauty and functionality.

Scientific novelty. Based on the domestic realities of the state of artistic and design creativity, in the methodical system of ethnodesign training for students of higher art educational institutions, it is necessary to provide for the continuous education of future designers, as well as the internship of ethnodesign teachers. The results of the work give grounds to assert that specialists in architectural art and design in the conditions of a new social movement – anti-globalism, are called to acquire competence in ethnodesign – artistic and design creativity that takes into account the ethnic features of form-making and decoration. Other priority pedagogical problems of ethnodesign training for students of higher art educational institutions were identified: the detachment of artistic design of objects in ethnic style from each other and the lack of connection between ethnodesign projects and the real historical and ethnographic environments of certain regions of Ukraine.

Conclusions. The author performed a comparative analysis of Ukrainian ethnic identity typical characteristics. They were gathered in the works of P. Chubynskyi, including scientifically proven intellectual abilities concerning creating products due to a particular cultural peculiarity of a certain ethnos, gathered and classified by a group of scholars curated by Howard Gardner. Positive characteristics of Ukrainian national identity (being close and uniting with nature – naturalistic abilities, devotion – existential abilities, musical abilities, artistic abilities etc.) and negative characteristics (undervaluing collectivism and undervaluing taking the initiative etc.) were discovered and settled.

Ethnic design-giftedness is manifested in design – the creation of the latest, ecologically appropriate technical and artistic forms in space; interpersonal interaction in social creativity of socio-political movements; entrepreneurship, the ability to multiply additional value in one's own business.

Keywords: noospheric education, ethnic design, empirical experience, art.

Стаття надійшла до редакції 05.01.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **Т. В. Скорик**